

EESTI TEADLASTE EETIKAKOODEKSI KAASKIRI.

Eesti teadlaste eetikakoodeksi eesmärk on sõnastada ja teadvustada need üldised eetilised printsiibid, millest iga teadlane peab oma tegevuses juhinduma. Mitmetes eriteadustes on oma spetsiifilised eetikaküsimused, mida siinne üldisi põhimõtteid esitav koodeks ei puuduta. Käeolev koodeks peaks korraldama nii teadlaste omavahelisi suhteid kui ka suhteid ühiskonnaga, aidates teadlastel langetada moraalset hinnangut nii omaenda kui ka teiste teadlaste tegevusele. Siin fikseeritud põhimõtted peaksid olema aluseks noorte teadlaste eetilisel kasvatamisel. Eetikakoodeksi ülesanne on tuua esile teaduse moraalsed mõõtmed ja teadlaste sotsiaalne vastutus. Teadlaste isikliku vastutuse küsimus on muutunud eriti oluliseks seetõttu, et ühiskondlike institutsioonide areng ei suuda tänapäeval alati pidada sammu teaduse ja tehnika tormilise arenguga.

Eesti järgib paljude teiste Euroopa ja Ameerika Ühendriikide teadusinstituutide eeskujul võttes vastu oma teadlaste eetikakoodeksi. Eetikakoodeksite koostamise on kogu maailmas tinginud äratundmine, et teaduse arenguks on vajalik usaldus. Teadlased peavad saama uskuda teiste teadlaste tulemusi. Ühiskond peab saama usaldada teadlaste ausust ja teadustulemuste tõepärasust. Paraku on see usaldus lõonud viimasel ajal kõikuma, sest paljudes maades on teadustöös ilmnenud tõsiseid eetilisi rikkumisi, mis seavad ohtu teaduse autoriteedi ja ühiskonna usalduse teadlaste vastu. Selleks, et ära hoida niisuguseid juhtumeid Eestis ning tagada ühiskonna usaldus teaduse vastu, on vajalik, et kõik teadlased mõistaksid eetilise käitumise tähtsust ja oma isiklikku vastutust ühiskonna suhtumise kujunemises teadusse.

EESTI TEADLASTE EETIKAKOODEKS.

1. Üldprintsübid

- 1.1. Teaduseetika aluseks on kogum väärtuspõhiseid norme ja printsiipe, mis määravad teadlase kõlbelise käitumise, tema kohustused ühiskonna ja ümbritseva keskkonna suhtes.
- 1.2. Teadlane juhindub oma uurimistöös *headest teadustavadest*, mille üldisi põhimõtteid esitab käesolev koodeks.
- 1.3. Teadlane seisab hea selle eest, et ühiskond väärtustaks teadust.
- 1.4. Teadlase kohus on aidata kaasa teadussaavutuste rakendamisele inimkonna hüvanguks, ökosüsteemi säilitamisele ja tugevdamisele ning loodusvarade säästlikule ja jätkusuutlikule kasutamisele.
- 1.5. Teadlase kohus on kaitsta teadusliku mõtte vabadust, taunida teadusloomingu tsenseerimist ning teadussuundade monopoliseerimist. Teadlane arvestab samas sellega, et mõnede teadustulemuste avaldamisele kehtivad piirangud.
- 1.6. Säilitades kriitilise meelega ja terve skepsise, peab teadlane aitama kujundada tõendus põhiseid otsuseid ning astuma vastu tõestamata tulemuste ja ebateaduslike väidete kasutamisele ühiskonnale oluliste otsuste langetamisel.
- 1.7. Teadlase kohus on noorte uurijate ettevalmistamine. See ei piirdu üksnes teadustööks vajalike teadmiste ja oskuste arendamisega, vaid ka noortele kõlbelise eeskujuga andmisega oma suhtumises teadusesse ja ühiskonda.
- 1.8. Teadlane vastutab moraalselt oma niisuguse tegevuse eest, mis võib oluliselt mõjutada kogu inimkonna, keskkonna, riigi või üksikute sotsiaalsete institutsioonide arengut.

2. Teadusloome

- 2.1. Teadlane juhindub oma uurimistöökavandamisel ja tegemisel kõige kõrgematest kutseala standarditest.
- 2.2. Teadusliku uurimistöökavandamisel peab teadlane jääma ausaks. Ta hoidub igat liiki pettusest, nagu näiteks andmete fabritseerimisest või võltsimisest, plagieerimisest, teiste teadlaste töö, andmete või protokollide saboteerimisest, konfidentsiaalsuse nõude eiramisest juhendaja või retsensendina.
- 2.3. Teadlane peab mõistma, et teadusloome on jätkuv protsess. Ta peab suhtuma kriitiliselt oma teadustöö tulemustesse ja olema valmis uute faktide valguses ümber hindama oma varasema id saavutusi.

- 2.4. Teadlase kohus on jälgida, et tema tööst tekkinud intellektuaalne omand oleks piisavalt kaitstud.
- 2.5. Teadlase kohus on, kus vähegi võimalik, kindlustada, et tema uurimistöö tulemusi kasutatakse ühiskonna ja keskkonna huvides.
- 2.6. Teadusuuringud, kus uurimisobjektiks on inimesed, ei tohi olla vastuolus inimväärikusega ja põhiliste inimõigustega. Selliste uuringute puhul on oluline informeerida indiviide kavatsetava uuringu kõikidest aspektidest, saada nende vabatahtlik nõusolek uuringus osalemiseks (-informeeritud nõusolek-), töödelda ja hoida saadud personaalset informatsiooni konfidentsiaalselt ning kasutada seda üksnes uurimistöö otstarbel.

3. Teadlaste kollegiaalsed suhted

- 3.1. Teadlane pöörab suurt tähelepanu loominguulise õhkkonna kujundamisele kollektiivis ja suhtub kolleegidesse tolerantselt, tervitades igati kolleegide edu.
- 3.2. Teadlane väärtustab teadusloomes kõrgelt kompetentsust ja professionaalsust. Ta on valmis kritiseerima kolleegi ebakompetentsust või ebaprofessionaalsust, eriti kui see takistab või kahjustab teaduse ja ühiskonna arengut. Ent teiste teadlaste pädevuse võib kahtluse alla seada ainult argumenteeritud tõestuse põhjal.
- 3.3. Kriitikas, diskussioonis ja poleemikas lähtub teadlane võrdõiguslikkuse printsiibist ning faktide ja uurimistulemuste usaldatavusest. Teadlane ei tõlgenda fakte meelevaldselt ega omakasupüüdliselt.
- 3.4. Teadlane ei nõua kaastöötajatelt tema enda kohustustesse kuuluvate ülesannete täitmist.
- 3.5. Juhina rakendab teadlane demokraatlikku juhtimisstiili.
- 3.6. Kollektiivsete projektide teadustulemuste publitseerimisel näidatakse autoritena kõik töös osalenud isikud ja vajadusel ka nende teaduslik panus. Teadustöö autorina ei saa näidata isikuid, kes selles otseselt ei osalenud, hoolimata nende ametipositsioonist.

4. Teadlane õpetaja ja õpilasena

- 4.1. Teadlane suhtub lugupidamisega niihästi oma õpetajatesse kui ka õpilastesse.
- 4.2. Teadlane innustab õpilaste iseseisvat tööd, sõltumatut ja kriitilist mõtlemist ning austab nende vaba arvamuse avaldamist.
- 4.3. Teadlane ei takista oma õpilaste suhtlemist teiste teadlaste ja teadusasutustega.
- 4.4. Teadlane hindab oma õpilasi objektiivselt, hoidudes neid halvustamast ja kritiseerimast.

5. Teadlane eksperdina

- 5.1. Teadlane esineb eksperdina ainult oma pädevuse piirides oma teadmiste ja kogemuste baasil.
- 5.2. Teadlane nõustub olema ekspert vaid siis, kui ta saab jääda erapooletuks.
- 5.3. Teadlane teostab iga ekspertiisi ausalt, erapooletult ja vastutustundega.
- 5.4. Teadlane lähtub ekspertiisi tehes võrdõiguslikkuse printsiibist. Igasugune diskrimineerimine rassilisel, rahvuslikul, poliitilisel või soolisel alusel on lubamatu.
- 5.5. Teadlane peab ekspertiisi tehes kinni konfidentsiaalsuse printsiibist.
- 5.6. Ekspertiisi käigus säilitab teadlane sõltumatuse ega allu tulemuste esitamisel ja lõppjäreldest sõnastamisel survele.
- 5.7. Teadlaste ja teiste akadeemiliste isikute kohtadele valimisel peab teadlane eksperdina hindama kandidaate objektiivselt. Ta ei tohi anda mingeid eeliseid oma õpilastele, koolkonna esindajatele või muul viisil talle lähedal seisvatele isikutele.
- 5.8. Väitekirja oponentina peab teadlane olema erapooletu. Isiklike huvide välistamiseks ei tohi oponentil olla väitekirja autoriga ühiseid publikatsioone.

6. Teadlane ja ühiskond

- 6.1. Teadlane väärtustab uute teadmiste loomist ja nende rakendamist ühiskonna ja keskkonna huvides. Edastatav teave peab olema usaldusväärne, teadlane väldib kontrollimata andmete esitamist faktidena.
- 6.2. Teadlane peab propageerima teadussaavutusi ning seisma vastu pseudoteaduslike teooriate ning väärarusaamade ja -kujutluste levikut.
- 6.3. Teadlane peab oma kohuseks avaldada teadustöö tulemusi ka populaarteaduslikus vormis.

TA ühiskonnasuhete komisjon

Teadlase vastutust ja teaduseetikat käsitlevad põhidokumendid teistes riikides on leitavad Rahvusvahelise Teadusnõukogu (International Council for Science, ICSU) portaalist:

<http://www.icsu.org/freedom-responsibility/research-integrity/statements-codes-reports>